

Date: 11th June-2025

ONA TILI VA ADABIYOT DARSLARIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TA'LIM BERISH

Zakirova Dilfuzaxon Xalmatjanovna

Farg'ona viloyati Marg'ilon shahar 2-son politexnikumi
ona tili va adabiyat fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ona tili va adabiyot fanlarini o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning nazariy asoslari hamda amaliy ahamiyati yoritilgan. Kompetensiyaviy yondashuv – bu o'quvchining bilim, ko'nikma va malakalarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olishga yo'naltirilgan yondashuv bo'lib, u dars jarayonida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi, kommunikativ va madaniy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Maqolada shuningdek, adabiyot darslarini zamonaviy metodlar asosida loyihalash, o'quvchilarni faol o'quv faoliyatiga jalb etish va ularning shaxsiy rivojlanishini ta'minlash bo'yicha tavsiyalar berilgan. Kompetensiyaviy yondashuv asosida olib borilgan ta'lim natijasida o'quvchilarning nafaqat tilga oid bilimlari, balki ularning hayotiy ko'nikmalari, estetik didi va axloqiy qarashlari ham rivojlanadi.

Kalit so'zlar: kompetensiyaviy yondashuv, ona tili, adabiyot, ta'lim mazmuni, funksional savodxonlik, innovatsion metodlar, interfaol dars, o'quvchi faolligi, kompetensiya, zamonaviy ta'lim.

XXI asrda axborot texnologiyalarining jadallik bilan rivojlanishi, insoniyat hayotining barcha sohalariga ta'sir ko'rsatib, ta'lim tizimiga ham tubdan yangicha yondashuvni talab qilmoqda. Bugungi globallashuv davrida raqobatbardosh, mustaqil fikrlovchi, har qanday muammoni ijodiy hal eta oladigan, funksional savodxonlikka ega bo'lgan shaxsni tarbiyalash eng muhim vazifalardan biridir. Bunday yondashuvni amaliyotga joriy etish esa ta'limda **kompetensiyaviy yondashuv**ning afzalliklarini to'liq anglash va tatbiq etishni talab qiladi.

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, 2020 yilda tasdiqlangan "Ta'lim sifatini baholash konsepsiyasi", shuningdek, umumiy o'rta ta'lim mazmunini yangilash bo'yicha qabul qilingan davlat dasturlari ta'lim jarayonida bilim, ko'nikma va malakani hayotiy ehtiyoj bilan uyg'unlashtirishni, ya'ni kompetensiyaviy yondashuvni asosiy metodik prinsip sifatida joriy qilishni ko'zda tutadi. Shu sababli har bir fanni, ayniqsa, **ona tili va adabiyotni** o'qitishda zamonaviy, innovatsion va kompetensiyaviy yondashuvlarga asoslangan metodik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Ona tili va adabiyot fanlari – bu shunchaki grammatika va badiiy asarlarni o'rganish emas, balki o'quvchining og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish, muloqot madaniyatini shakllantirish, milliy adabiy merosga hurmatni uyg'otish va ma'naviy-ma'rifiy dunyoqarashini kengaytirish vositasidir. Shu bois, ushbu fanlarni o'qitishda **kompetensiyaviy yondashuvni** asosiy mezon qilib olish, o'quvchilarni real hayotga

Date: 11th June-2025

tayyorlashda muhim omil hisoblanadi. Bu yondashuv nafaqat bilim berishga, balki o'quvchining o'zlashtirgan bilimlarini kundalik hayotda qo'llay olishini ta'minlashga qaratilgan.

Yana bir muhim jihat shundaki, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchining o'quv jarayonida faol ishtirok etishini, fikr bildirish, savollar berish, muhokama yuritish, mustaqil qaror qabul qilish kabi faoliyat turlarini rivojlantiradi. Bu esa o'z navbatida, til va adabiyot fanlarining kommunikativ, madaniy, axborot, ijtimoiy va ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishdagi o'rni va ahamiyatini yana-da kuchaytiradi.

Shu jihatdan qaralganda, ona tili va adabiyot darslarini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish orqali biz nafaqat savodli o'quvchini, balki har qanday ijtimoiy muhitga moslasha oladigan, mustaqil fikrlaydigan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni qadrlaydigan yetuk shaxsni shakllantirish imkoniyatiga ega bo'lamiz.

Kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati va uning ta'limdagi o'rni. Kompetensiyaviy yondashuv – bu o'quvchilarda faqatgina bilim, ko'nikma va malaka emas, balki ular asosida shakllanadigan, amaliyotda foydalana oladigan **shaxsiy kompetensiyalarni** rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim strategiyasidir. Bu yondashuvda bilimlar ma'lum bir vazifani bajarishga xizmat qiladi, ya'ni ta'lim jarayoni – shaxsni hayotga tayyorlash vositasidir.

Yangi o'quv dasturlarida kompetensiya quyidagi tarkibiy qismlardan iborat deb e'tirof etiladi:

- **Bilim** (nazariy asoslar);
- **Ko'nikma va malaka** (amaliy qo'llash);
- **Shaxsiy sifatlar** (ijtimoiy va psixologik holatlar);
- **Qadriyatga asoslangan yondashuv** (ma'naviy-axloqiy asos).

O'quvchilarda kommunikativ, axborotiy, ijtimoiy, madaniy va ijodiy kompetensiyalarni shakllantirish bugungi kun ta'limining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Ayniqsa, til va adabiyot fanlarida bu kompetensiyalarni shakllantirish orqali o'quvchining nutqiy faolligi, mustaqil fikrlashi, tanqidiy tahlil qilish qobiliyati va milliy madaniyatga hurmati rivojlanadi.

Ona tili va adabiyot darslarida kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash yo'llari. Ona tili va adabiyot darslarida kompetensiyaviy yondashuvni joriy qilish uchun darslar quyidagi tamoyillar asosida tashkil etilishi lozim:

a) Dars mazmunini hayotiy vaziyatlarga bog'lash. O'quvchiga nazariy bilimni berish bilan birga, uni amaliyotda qo'llashga o'rgatish kerak. Masalan, "Ifoda vositalari" mavzusida o'quvchilar hayotiy vaziyatlarda qanday qilib metafora yoki tashbehlar yordamida so'zlovchining hissiyotini yaxshiroq yetkazish mumkinligini muhokama qilishadi.

b) Interfaol metodlardan foydalanish. Rol o'ynash, munozara, "Aqliy hujum", "Fikrlar almashinuvi", "Kichik guruhlarda ishlash" kabi metodlar orqali o'quvchilar faol ishtirokchi bo'lishadi. Masalan, adabiy asar tahlilida qahramonlarning harakatlarini rolli o'yinlar orqali ifodalash orqali tanqidiy tafakkur, nutqiy ifoda, axloqiy qadriyatlarni anglash kompetensiyalari shakllanadi.

c) Yozma va ogʻzaki nutqni rivojlantirish. Ona tili darslarida insho yozish, matn yaratish, nutqiy holatlarni yaratish orqali oʻquvchilar fikrni mantiqiy tuzishda, dalillashda va ifodada mustahkamlanadi. Bu esa ularning **komunikativ kompetensiyasini** rivojlantiradi.

d) Axborot texnologiyalaridan foydalanish. Elektron resurslar, taqdimotlar, animatsion matnlar yordamida darsni boyitish – oʻquvchining qiziqishini oshirib, **axborot kompetensiyasini** shakllantiradi. Masalan, “Alisher Navoiy hayoti va ijodi” mavzusida multimediali taqdimot asosida dars tashkil qilish dars samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

e) Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga asoslangan yondashuv. Adabiy asarlar orqali oʻquvchilarda insonparvarlik, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, bagʻrikenglik kabi qadriyatlar shakllantiriladi. Ayniqsa, mumtoz adabiyot namunalarida aks etgan axloqiy, maʼnaviy gʻoyalarning muhokamasi ijtimoiy-madaniy kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kompetensiyaviy yondashuvning oʻquvchi shaxsini shakllantirishdagi roli. Ona tili va adabiyot darslarida kompetensiyaviy yondashuv asosida taʼlim berish oʻquvchilarning quyidagi shaxsiy xususiyatlarini rivojlantiradi:

- ✓ **Mustaqil fikrlash va mulohaza yuritish;**
- ✓ **Tanalgan axborotni tanqidiy tahlil qilish va baholash;**
- ✓ **Ijtimoiy muloqotda samarali ishtirok etish;**
- ✓ **Oʻz fikrini asoslab ifodalash va himoya qilish;**
- ✓ **Jamiyatdagi turli ijtimoiy rollarni anglash va ularga moslashish.**

Bunday taʼlim natijasida oʻquvchilar faqat imtihonlarga emas, balki **real hayotga tayyorlanadi**. Ular ijodiy fikrlash, tahliliy qaror qabul qilish, nutqiy madaniyat, axloqiy-ruhiy barqarorlik kabi fazilatlar bilan qurollanadi.

Yuqorida taʼkidlanganidek, zamonaviy taʼlim jarayoni faqatgina anʼanaviy bilim berish bilan cheklanmasdan, oʻquvchining shaxs sifatida har tomonlama rivojlanishini taʼminlashga qaratilishi lozim. Ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlari bu jarayonda alohida oʻrin tutadi. Chunki bu fanlar orqali nafaqat til va adabiy bilimlar, balki maʼnaviyat, axloqiy fazilatlar, madaniy tafakkur, estetik did va ijodkorlik ham shakllantiriladi.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida taʼlim berish – bu oʻquvchiga tayyor bilimni berish emas, balki uni oʻylashga, tahlil qilishga, fikr yuritishga, oʻrgangan bilimni hayotda qoʻllashga oʻrgatishdir. Bunday yondashuv orqali oʻquvchi dars jarayonining passiv ishtirokchisidan faol va masʼuliyatli subyektiga aylanadi. Bu esa oʻz navbatida oʻquvchilarning funksional savodxonligini, kommunikativ malakasini, ijtimoiy moslashuvchanligini oshiradi.

Shu bois, har bir ona tili va adabiyot oʻqituvchisi darslarini loyihalashda kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan, interfaol, innovatsion usullarni qoʻllashi lozim. Dars mazmunining hayotiylikka yaqinligi, oʻquvchining faol ishtirokini taʼminlash va mustaqil fikr yuritishga undash orqali taʼlim sifatini oshirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, kompetensiyaviy yondashuv – bu zamonaviy taʼlimning asosi boʻlib, ona tili va adabiyot darslarini mazmunan boyitish, ularni oʻquvchilar hayotiga

Date: 11th June-2025

yaqinlashtirish hamda mustaqil, fikrlovchi, barkamol shaxsni tarbiyalash yo'lida muhim vositadir. Ta'limdagi bu yondashuvning to'laqonli joriy etilishi esa mamlakatimiz ta'lim tizimini yangi bosqichga olib chiqadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A., Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch, Ma'naviyat, Toshkent, 2008, 176 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti" to'g'risidagi qarori, 2017-yil 6-aprel, №187.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-2909-sonli qarori, 2017-yil 20-aprel "O'zbekistonda ta'lim sifatini oshirish va zamonaviy yondashuvlarni joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida".
4. Xasanboyeva O., Tilshunoslik asoslari, "Fan va texnologiya", Toshkent, 2014, 240 b.
5. Jo'raev N., Adabiy ta'lim metodikasi, "O'qituvchi", Toshkent, 2015, 288 b.
6. Usmonxo'jaeva D., Til va nutq: nazariya va amaliyot, "Ilm ziyo", Toshkent, 2017, 210 b.
7. Turg'unboyeva D., Kompetensiyaviy yondashuv asosida ta'lim mazmunini takomillashtirish, Xalq ta'limi, 2020, №2, B. 22–26.
8. Qurbonov B., Ona tili va adabiyot ta'limida zamonaviy metodlar, "Fan va turmush", 2021, №4, B. 45–48.
9. Xodjayev N., Yangi pedagogik texnologiyalar asosida darsni tashkil etish, "O'qituvchi", Toshkent, 2019, 192 b.
10. YUNESKO (UNESCO), Zamonaviy ta'limda kompetensiya yondashuvi: nazariy va amaliy asoslar, tarjima nashri, Toshkent, 2020, 134 b.

